

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

рішень Європейського суду

з прав людини

за статтею 8 Конвенції про захист
прав людини і основоположних
свобод (кримінальний процесуальний
аспект: обшук)

Зміст

I. Загальна оцінка права на повагу до приватного та сімейного життя в межах проведення обшуку (приклади релевантної практики ЄСПЛ)	3
1. Загальні висновки / вимоги щодо обшуку	3
2. Вимоги щодо рішення про проведення обшуку (наявність такого рішення, його зміст, ретроспективна перевірка тощо)	5
3. Порядок / спосіб проведення обшуку (присутність особи, стосовно якої проводиться обшук, участь захисника інших учасників кримінального провадження, понятих під час обшуку; спосіб проникнення в житло; дії правоохоронних органів під час обшуку; розслідування неналежного обшуку тощо)	7
4. Застосування статті 8 Конвенції в аналізованому аспекті з урахуванням загрози тероризму	8
II. Правові особливості проведення обшуків у адвокатів (приклади релевантної практики ЄСПЛ)	20
III. Правові особливості проведення обшуків у журналістів (приклади релевантної практики ЄСПЛ)	30
IV. Взаємозв'язок статті 8 Конвенції з іншими її статтями щодо проведення обшуків	32
V. Загальний перелік рішень ЄСПЛ з питань обшуків	35

I. Загальна оцінка права на повагу до приватного та сімейного життя в межах проведення обшуку (прикладі релевантної практики ЄСПЛ)

1. Загальні висновки / вимоги щодо обшуку

- У практиці ЄСПЛ проілюстровано загальні вимоги / висновки щодо обшуку: і) чи було втручання; ii) чи було втручання виправданим: згідно із законом, необхідним в демократичному суспільстві, чи існувала законна мета втручання тощо.

ЄСПЛ зауважує, що держави, вживаючи заходи щодо запобігання злочинам та захисту прав інших осіб, можуть, в цілях спеціальної та загальної профілактики, вдаватися до таких заходів, як обшуки та виймки, зокрема із залучення спеціальних підрозділів поліції за певних обставин. Однак, враховуючи серйозність втручання у право на повагу до приватного життя осіб, які постраждали від таких заходів, повинні існувати адекватні та ефективні гарантії проти зловживань¹.

ЄСПЛ також оцінює дотримання принципу пропорційності застосовуваних заходів за конкретних обставин справи² і наводить критерії, якими слід послуговуватися для цього аспекту³.

- «Втручанням» у право на повагу до приватного життя (житла чи іншого володіння особи) в аналізованому аспекті може бути:

а) проникнення поліції, інших спеціальних підрозділів правоохоронних органів до житла особи⁴;

б) обшук як житла⁵, так і особистий обшук особи. ЄСПЛ зауважує, що між особами є зона взаємодії, навіть у громадському місці, котра підпадає під поняття «приватне життя». Зупинення і обшук особи у громадському місці без розумної підозри у скоєнні правопорушення є порушенням статті 8 Конвенції⁶;

с) вилучення майна⁷;

¹ Vinks and Ribicka v. Latvia, п.п. 92–119; Gutsanovi v. Bulgaria п. 220; Bagiyeva v. Ukraine; Tortladze v. Georgia та інші справи, згадані у добірці.

² Buck v. Germany, п. 45; Voykin and Others v. Ukraine, п. 156; Gerashchenko v. Ukraine, п. 129; Koval and Others v. Ukraine, п. 112.

³ Iliya Stefanov v. Bulgaria, п.п. 38–39; Smirnov v. russia, п. 44.

⁴ Прикладами є переважна кількість рішень, згаданих у добірці.

⁵ Прикладами є переважна кількість рішень, згаданих у добірці.

⁶ Gillan and Quinton v. the United Kingdom, п.п. 61, 87.

⁷ Gutsanovi v. Bulgaria, п. 217; Murray v. the United Kingdom, п. 86; Chappell v. the United Kingdom, п.п. 50-51; Funke v. France, п. 48 та інші.

d) проникнення та обшук офісу компанії, її відділень або торгових приміщень⁸; обшук належного фізичній особі приміщення, яке було юридичною адресою компанії, котру ця особа контролювала⁹; обшук у помешканні адвоката чи іншому його володінні¹⁰; обшук у приміщеннях, що належать ЗМІ, журналістам¹¹.

- Заходи, що передбачають проникнення у приватне житло [обшук], повинні:

a) відбуватись «згідно із законом», а саме: мати національне правове підґрунтя; законодавство має бути доступним, передбачуваним і сумісним із принципом верховенства права; відповідати чинним гарантіям тощо¹². Для прикладу, обшук, проведений згідно з постановою, ухваленою на підставі підроблених документів, є таким, що проведений не «згідно із законом»¹³.

b) переслідувати одну із законних цілей, перелічених у пункті 2 статті 8 Конвенції¹⁴. А саме: провадитись в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб тощо;

c) бути «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення відповідної мети¹⁵.

- Обставинами, що переслідують законні цілі, окрім інших поширених, є: запобігання ухиленню від оподаткування¹⁶; пошук фактологічних і матеріальних доказів у кримінальному провадженні, наприклад, щодо підробки, шахрайства і несплати сум за виписаними чеками¹⁷, торгівлі наркотиками, незаконного зберігання наркотичних засобів¹⁸, незаконної торгівлі медичними препаратами¹⁹, а також стосовно некримінальних аспектів – дії антимонопольного органу, спрямовані на захист економічної

⁸ Société Colas Est and Others v. France, п. 41.

⁹ Chappell v. the United Kingdom, п. 63.

¹⁰ Kolesnichenko v. russia; Iliya Stefanov v. Bulgaria; Smirnov v. russia; Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria; Tamosius v. the United Kingdom; Robathin v. Austria, та інші.

¹¹ Ernst and Others v. Belgium та інші.

¹² L.M. v. Italy, п.п. 29, 31; Gutsanovi v. Bulgaria, п. 218; Panteleyenکو v. Ukraine, п.п. 49–51; Kilyen v. Romania, п. 32–35; Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, п. 53; Nedilenko and Others v. Ukraine, п. 60; Zosymov v. Ukraine, п. 60; Belozorov v. Russia and Ukraine; Belousov v. Ukraine, п. 104–106.

¹³ Dubovych v. Ukraine, п.п. 29–30.

¹⁴ Smirnov v. russia, п. 39–40; Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, п. 53 та інші.

¹⁵ Camenzind v. Switzerland, п. 47; Işıldak v. Turkey, п. 51 та інші.

¹⁶ Keslassy v. French; K.S. and M.S. v. Germany, п. 48.

¹⁷ Van Rossem v. Belgium, п. 40.

¹⁸ Işıldak v. Turkey, п. 50; Gerashchenko v. Ukraine, п. 131.

¹⁹ Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, п. 55.

конкуренції²⁰, захист здоров'я, прав і свобод інших осіб у контексті боротьби проти вживання допінгу у спорті²¹ тощо.

- Окремо звертаємо увагу на висновки ЄСПЛ у контексті статті 8 Конвенції щодо проведення обшуку vs огляду²². ЄСПЛ вважає, що незалежно від кваліфікації оскаржуваної дії на національному рівні, вона може становити «втручання» у право заявника на повагу до його житла у розумінні Конвенції, за умови недотримання відповідних гарантій.
- Коли обшук стосується юридичних, а не фізичних осіб, то надані державі можливості розсуду для оцінки необхідності втручання є ширшими²³.
- Співпраця з поліцією у проведенні обшуку не може вважатись такою, що виключає наявність «втручання»²⁴.

2. Вимоги щодо рішення про проведення обшуку (наявність такого рішення, його зміст, ретроспективна перевірка тощо)

- ЄСПЛ виявляє особливу увагу, коли національне право дозволяє проведення обшуку без судового рішення. ЄСПЛ погоджується з такими обшуками, якщо відсутність дозволу була компенсована наступним ефективним судовим контролем законності і необхідності цього заходу²⁵.

Якщо обставини справи не передбачали нагальності проведення обшуку, а рішення суду про дозвіл на обшук пост-фактум не було обґрунтованим і передбачало формальне схвалення такого обшуку суддею, то це зумовлює порушення статті 8 Конвенції²⁶. Обшук помешкання за постановою прокурора без контролю з боку судового органу становить порушення статті 8 Конвенції²⁷.

- Наявність судового рішення про проведення обшуку, у якому наведено відповідне і достатнє мотивування для цього, не обов'язково надає гарантії від усіх ризиків зловживання²⁸.

²⁰ DELTA PEKÁRNY v. Czech Republic, п. 81.

²¹ [National federation of Sportspersons' Associations i unions (FNASS) and Others v. France, п.п.165–166.

²² Belousov v. Ukraine, п.п. 105–107; Zosymov v. Ukraine п.п. 59, 60.

²³ DELTA PEKÁRNY v. Czech Republic, п. 82; Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway, п. 159.

²⁴ Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg, п. 38.

²⁵ Işıldak v. Turkey, п. 51; Gutsanovi v. Bulgaria, п.п. 220–223.

²⁶ Ilieva v. Bulgaria, п. 17.

²⁷ Varga v. Romania, п.п. 70-74; Smirnov v. russia, п. 45.

²⁸ Voykin and Others v. Ukraine, п. 157; Voskoboynikov v. Ukraine, п. 35; Ratushna v. Ukraine; Gerashchenko v. Ukraine, п. 130.

- Ключовими є зміст та обсяг судового рішення про обшук і повноваження, покладені на слідчих.

А саме таке рішення повинно: i) містити достатню інформацію щодо мети обшуку, аби дозволити оцінити чи слідчі діяли законно, чи перевищила свої повноваження; ii) бути розумно обмеженим – забезпечити щоб обсяг обшуку стосувався виключно злочинів, що розслідуються, не ілюструвати широкий обсяг і не надавати слідчим / прокурорам необмежені дискреційні повноваження у визначенні того, які документи «становлять інтерес» для кримінального розслідування; iii) урахувувати статус особи, зокрема адвоката, і гарантувати захист професійної таємниці та належного відправлення правосуддя; під час обшуку помешкання адвоката чи іншого його володіння передбачати присутність та нагляд кваліфікованого і незалежного фахівця з права з метою контролю за документами, які захищені професійною таємницею і не підлягають вилученню тощо²⁹.

Рішення про обшук із загальним формулюванням, яке не надає інформації про розслідування або про предмети, що мають бути вилучені, не може забезпечити справедливу рівновагу між правами сторін, з огляду на широкі повноваження, які воно надає слідчим³⁰.

Загальний характер обшуку може бути підтверджений значною кількістю і різноманітністю вилучених документів і предметів, а також відсутністю будь-якого видимого зв'язку між деякими з цих предметів і злочинами, щодо яких провадилось слідство³¹.

Якщо судове рішення про обшук засновано на обґрунтованій підозрі, але складено у занадто загальних фразах, це свідчить про порушення вимог Конвенції³².

- Необхідним є гарантування достатнього контролю за законністю і виконанням судового рішення про обшук³³.
- Якщо обшук здійснюється на такій ранній стадії кримінального провадження, як попереднє поліцейське розслідування, котре передує досудовому слідству, мають існувати належні і достатні гарантії проти зловживань та

²⁹ Kolesnichenko v. russia, п.п. 32-35; Iliya Stefanov v. Bulgaria, п.п. 39-44; Smirnov v. russia, п. 48; Aleksanyan v. russia, п. 216; Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, п. 57; Tamosius v. the United Kingdom; Robathin v. Austria, п.44; Voykin and Others v. Ukraine, п.п. 158, 159.

³⁰ Van Rossem v. Belgium п.п. 44–50; Bagiyeva v. Ukraine, п. 52; Smirnov v. russia, п.п. 47, 50.

³¹ Gutsanovi v. Bulgaria, п. 224; Panteleyenko v. Ukraine, п. 51.

³² Robathin v. Austria, п.п. 46, 52.

³³ Iliya Stefanov v. Bulgaria, п. 44; Wolland v. Norway, п.п. 67–73.

свавілля. Для прикладу, в одному зі своїх рішень ЄСПЛ констатував, що на цій стадії обшук був непропорційним через неточне формулювання постанови, відсутність попереднього судового контролю, фізичну відсутність заявника під час обшуку і відсутність негайного ретроспективного судового нагляду³⁴.

3. Порядок / спосіб проведення обшуку (присутність особи, стосовно якої проводиться обшук, участь захисника інших учасників кримінального провадження, понятих під час обшуку; спосіб проникнення в житло; дії правоохоронних органів під час обшуку; розслідування неналежного обшуку тощо)

- ЄСПЛ бере до уваги присутність заявника та інших осіб (свідків, понятих) під час проведення обшуку³⁵, що дозволяє особі ефективно контролювати обсяг такого заходу³⁶. Обшук, проведений у присутності відповідної особи, її адвоката, двох інших свідків і експерта, але за відсутності попереднього судового дозволу і ефективного наступного контролю, є недостатнім для запобігання ризику зловживання владою з боку слідчих органів³⁷. Для проведення обшуку у житлі чи іншому володінні адвоката встановлюються додаткові вимоги щодо контролю за такими заходами³⁸.
- Дії поліції з проникнення у житло повинні бути пропорційними до переслідуваної мети³⁹, як і будь-яка дія, вжита всередині приватного житла⁴⁰.

Прикладами недотриманням принципу пропорційності у діях правоохоронних органів при проникненні у житло та проведенні обшуку, що презюмує порушення статті 8 Конвенції, окрім іншого, є:

- a) проникнення поліції, іншого загону особливого призначення, вдягнених у балаклави та озброєних автоматами, у ранню годину, із пошкодженням приватного майна (виламані двері, вибиті вікна) тощо⁴¹;
- b) відсутність розумних та доступних запобіжних заходів, зокрема щодо перевірки особи мешканців приміщення, де провадився обшук⁴²;

³⁴ Modestou v. Greece, п. 44, п.п. 52–54.

³⁵ Bagiyeva v. Ukraine, п. 53.

³⁶ Maslák i Michálková v. Czech Republic, п. 79.

³⁷ Gutsanovi v. Bulgaria, п. 225.

³⁸ Iliya Stefanov v. Bulgaria, п. 43; Golovan v. Ukraine, п.п. 62–65; Tamosius v. the United Kingdom.

³⁹ McLeod v. the United Kingdom, п.п. 53–57.

⁴⁰ Vasylchuk v. Ukraine, п. 83.

⁴¹ Kučera v. Slovakia, п.п. 119 і 122; Rachwalski i Ferenc v. Poland, п. 73 та інші.

⁴² Keegan v. the United Kingdom, п.п. 33–36.

- с) обшук і вилучення речей у приватному житлі особи у зв'язку із правопорушенням, ймовірно скоєним іншою особою⁴³;
 - d) вжиття надмірних дій під час обшуку⁴⁴;
 - е) поліцейський рейд без належних підстав, у житлі відсутньої особи, котра була не переслідуваною особою, а потерпілою тощо⁴⁵;
 - f) проникнення працівників поліції у житло особи, зокрема за її відсутності, коли не було жодного ризику або вкрай малий ризик заворушення або вчинення злочину⁴⁶;
 - g) широкі повноваження, надані митним органам в сукупності з відсутністю судового рішення про проведення обшуку⁴⁷;
- Поміж гарантій належного проведення обшуку є обов'язок держави провести ефективне розслідування, якщо це є єдиним правовим засобом, здатним пролити світло на незаконний обшук в межах приватної власності⁴⁸.
 - Гарантії, встановлені національним правом, а також фактичні обставини проведення обшуку можуть призвести до висновку про відсутність порушення статті 8 Конвенції⁴⁹.

4. Застосування статті 8 Конвенції в аналізованому аспекті з урахуванням загрози тероризму

- Стосовно осіб, підозрюваних у правопорушеннях, пов'язаних із тероризмом, держави мають забезпечити справедливу рівновагу між реалізацією особою права, гарантованого відповідно до пункту 1 статті 8 Конвенції, і необхідністю для держави, відповідно до пункту 2 цієї статті, вжити дієвих заходів для запобігання терористичним злочинам⁵⁰.
- У справі *Sher and others v. the United Kingdom*, державні органи підозрювали підготовку терористичного акту і розпочали дуже складне розслідування, аби запобігти цьому акту. ЄСПЛ погодився, що постанова про проведення

⁴³ *Buck v. Germany*, п. 52.

⁴⁴ *Vasylchuk v. Ukraine*, п.п. 80, 84.

⁴⁵ *Zubal' v. Slovakia*, п.п. 41–45, у якій ЄСПЛ також відзначив наслідки для репутації відповідної особи.

⁴⁶ *McLeod v. the United Kingdom*, п. 58; *Funke v. France*, п. 48.

⁴⁷ *Mialhe v. France* (№ 1); *Funke v. France*; *Crémieux v. France*.

⁴⁸ *H.M. v. Turkey*, п.п. 26–27, 29: порушення процесуального аспекту статті 8 через неналежне розслідування; щодо важливості такого процесуального захисту, див. *Vasylchuk v. Ukraine*, п. 84.

⁴⁹ *Camenzind v. Switzerland*, п.п. 46,47; *Cronin v. the United Kingdom* та *Ratushna v. Ukraine*, п. 82.

⁵⁰ *Murray v. the United Kingdom*, п.п. 90–91.

обшуку була сформульована у дуже загальний спосіб, проте вирішив, що боротьба проти тероризму і невідкладність ситуації можуть виправдати обшук, що ґрунтувався на формулюваннях, які були загальнішими, ніж було б дозволено за інших обставин. У справах такого характеру поліція повинна мати певну гнучкість, аби на підставі того, що було виявлене під час обшуку, оцінити, які предмети можуть бути пов'язані із терористичною діяльністю, а також вилучити їх для подальшого вивчення⁵¹.

Приклади релевантної практики ЄСПЛ в аналізованому аспекті

Рішення ЄСПЛ, у яких констатовано порушення вимог Конвенції

BAGIYEVA v. Ukraine (заява № 41085/05)

Обставини справи

Заявниця розлучилася зі своїм чоловіком та на час подій проживала разом зі своєю неповнолітньою донькою. Працівники міліції затримали колишнього чоловіка заявниці за вчинення адміністративного правопорушення. Після затримання працівники міліції виявили, що у посвідченні водія, яке він пред'явив, не містилося всієї необхідної інформації та за номером і серією воно належало іншій особі. Було порушено кримінальну справу за підозрою у підробленні документів, вчинене за попередньою змовою групою осіб. Працівники міліції записали телефонні розмови між підозрюваним та заявницею, з яких випливало, що деякі документи, пов'язані з його посвідченням водія та навчанням в автошколі, зберігалися в її квартирі. Було проведено обшук житла заявниці.

Заявниця скаржилась, що обшук її квартири становив порушення її права на повагу до свого житла, що органи влади не розглянули її скарги належним чином і не провели ефективного розслідування у зв'язку з цим.

Оцінка Суду

Обшук у квартирі заявниці проводився на підставі постанови суду, що було важливою гарантією проти зловживання. Водночас, зважаючи на узагальнені формулювання в постанові про дозвіл на обшук, ЄСПЛ не вважав, що попередній судовий дозвіл на обшук був належною гарантією проти можливого зловживання владою під час його проведення. Додатково до наведеного ЄСПЛ зауважив, що працівники міліції вилучили низку речей, які навіть не входили до

⁵¹ Sher and others v. the United Kingdom, п.п. 174–176.

категорії розшукуваних речей, встановлених судом: мобільні телефони, скриня з готівкою, картина та ікона. Це навряд чи відповідало обсягу обшуку.

Щодо способу втручання, то обшук проводився за відсутності заявниці, внаслідок чого виникла необхідність зламати двері її квартири. Окрім того, заявниця не була стороною кримінального провадження, в рамках якого був наданий дозвіл на обшук.

За цих обставин ЄСПЛ зауважив, що наявні гарантії національного законодавства виявилися недостатніми, а проведений обшук у квартирі заявниці становив втручання, яке не було пропорційним відповідній меті.

Висновок

Порушення статей 8, 13 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 квітня 2016 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 28 липня 2016 року.

DUBOVYCH v. Ukraine (заяви № 47821/10 та № 66460/12)

Обставини справи

Національний суд ухвалив постанову про надання згоди на проведення обшуку житла та інших володінь заявників на підставі подання працівників міліції, в якому вказувалося посилання на «оперативну інформацію» про те, що другий заявник міг займатися торгівлею наркотичними засобами та викраденими речами. Того ж дня працівники міліції провели обшук житла та інших володінь і не виявили жодних підозрілих предметів.

Заявники скаржилися на незаконний обшук їхнього житла працівниками міліції та неналежний розгляд органами державної влади їхніх скарг у зв'язку з цим, а також ненадання справедливого відшкодування. Вони посилалися на статті 6, 8 і 13 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зауважив, що відповідний обшук становив втручання у право заявників на повагу до їхнього приватного життя та житла; і це не оскаржувалося сторонами. Питання полягало у тому, чи було це втручання виправданим за пунктом 2 статті 8 Конвенції, і, насамперед, чи проводився цей захід «згідно із законом». ЄСПЛ зазначив, що на національному рівні було встановлено незаконність отримання постанови про надання згоди на проведення обшуку, оскільки для обґрунтування свого подання працівники

міліції використали підроблені документи. Суть цього висновку ніколи не спростовувалася, хоча порушена в подальшому кримінальна справа була закрита у зв'язку зі смертю головного підозрюваного. Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що обшук, проведений згідно з ухваленою на підставі підроблених документів постановою, був проведений не «згідно із законом».

Висновок

Порушення статей 8, 13 Конвенції

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 22 липня 2021 року та є остаточним.

GUTSANOV v. Bulgaria (заява № 34529/10)

Обставини справи

Заявники – пан Гуцанов, відомий на місцевому рівні політик, його дружина і двоє малолітніх дочок. Влада підозрювала заявника у корупційних діяннях. Було ухвалено рішення про його арешт і обшук помешкання. Близько 6:30 ранку загін поліцейських потрапив до будинку родини заявника. Оскільки заявник не відповів на наказ відчинити, поліцейські виламали вхідні двері будинка і потрапили до нього. Його дружина і двоє малолітніх дітей на момент вторгнення поліції спали, їх розбудили. Заявника відвели до іншої кімнати. Будинок обшукали і наприкінці операції вилучили певну кількість документів.

Оцінка Суду

Вранішня година поліцейського втручання і участь у ній спецпризначенців у балаклавах, не врахування багатьох важливих обставин, таких як характер кримінальних правопорушень, відсутність злочинного минулого у заявника, очевидна присутність у родинному помешканні дочок і дружини підозрюваного свідчили про надмірний характер поліцейської операції та перевищення порогу тяжкості, необхідного для застосування статті 3 Конвенції.

Обшук був проведений без попереднього судового дозволу. Складений після завершення обшуку протокол був наданий судді, який його формально схвалив, не навівши мотивів такого схвалення, що не є достатнім для підтвердження того, що суддя ефективно контролював законність і необхідність такого заходу, як обшук. Ефективний контроль був необхідним у тому аспекті, що попередньо не уточнювалось, які саме документи і предмети, необхідні для слідства, слідчі мали виявити і вилучити. Загальний характер цього обшуку був підтверджений значною кількістю і різноманітністю вилучених речей,

відсутністю будь-якого видимого зв'язку між деякими з цих предметів і злочинами, щодо яких провадилось слідство. За відсутності попереднього дозволу судді і відповідного контролю за оскаржуваним заходом, процедура не була такою, щоб уникнути ризику зловживання з боку органів слідства. Заявники були позбавлені необхідного захисту від протиправності, а втручання у їхнє право на повагу до помешкання не було, таким що, «передбачено законом».

Висновок

Порушення, окрім іншого, статей 3, 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 жовтня 2013 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 15 січня 2014 року.

ILIEVA v. Bulgaria (заява № 22536/11)

Обставини справи

Заявниця скаржилася на проведення обшуку та вилучення речей в її будинку та приміщенні керованої нею компанії без попереднього судового дозволу. Заявниця вважала, що відсутність будь-якої терміновості, яка виправдовувала б обшук та вилучення без попереднього судового дозволу, зробила заходи проти неї незаконними. На її думку, ретроспективний судовий огляд протоколів обшуку виявився неефективним. Більше того у неї не було ефективних засобів для оскарження таких заходів.

Оцінка Суду

Обшук та виїмка в будинку та на місці роботи заявниці здійснювались без попереднього судового дозволу. Примітно зауважити, що розслідування стосовно заявниці та її партнера стосувалося ймовірного ухилення від сплати податків, що ставить під сумнів терміновість відповідних заходів.

ЄСПЛ послуговувався своїми попередніми аналогічними рішеннями у справах проти Болгарії, де заходи з обшуку та виїмки здійснювались без попереднього судового дозволу. ЄСПЛ зазначив, що відсутність попереднього судового дозволу може бути врівноважена наявністю ефективного ретроспективного судового перегляду. Такий перегляд був ще більш необхідним, враховуючи, що владі не вдалося довести, що обставини справді були надзвичайними, виправдовуючи негайний обшук та виїмку без судового дозволу. Жодного ефективного ретроспективного судового перегляду не було здійснено, оскільки суддя, який розглядав протоколи про проведення обшуку

та виїмки, просто підписав їх, не наводячи особливих причин для його схвалення.

ЄСПЛ зауважив, що в ряді подібних справ проти Болгарії він уже встановив, що заявникам, які скаржилися на незаконний обшук та виїмку, фактично не були доступні жодні компенсаційні засоби захисту. ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання у права заявника на житло та приватне життя не було «згідно із законом».

Висновок

Порушення статей 8, 13 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 12 грудня 2019 року та є остаточним.

KEEGAN v. the United Kingdom (заява № 28867/03)

Обставини справи

Заявниками була сім'я Кіган. Приблизно о 7:00 ранку у будинок заявників проникли працівники поліції та провели обшук приміщень. Припускалось, що у будинку мешкала особа, котру розшукували у зв'язку з вчиненням розбою. Аби увійти до квартири, поліцейські пробили металевим тараном дірку у дверях. Виявивши, що у будинку мешкала сім'я Кіган, а не особа, яку розшукували, працівник, відповідальний за проведення операції, вибачився перед мешканцями і негайно віддав розпорядження відремонтувати пошкоджені двері.

Заявники звернулися з позовом проти місцевого відділу поліції, оскаржуючи грубе й недбале проведення обшуку. Вони стверджували, що зазнали глибокої тривоги і напруження, що підтверджувалось медичними висновками.

Заявники, посилаючись на статтю 8 Конвенції, скаржилися на силове проникнення працівників поліції в їхній дім, та стверджували, що всупереч статті 13 Конвенції не могли скористатися жодним ефективним засобом правового захисту.

Оцінка Суду

ЄСПЛ погодився з висновками національних судів про те, що в діях працівників поліції не було ознак грубої недбалості та зауважив, що у компетентних органів могли бути певні причини для ухвалення рішення про обшук. Однак ці причини ґрунтувалися на хибному припущенні, якого можна було б уникнути, якби попередні слідчі дії були виконані належним чином. На

думку ЄСПЛ, відсутність у діях працівників поліції такої ознаки, як груба недбалість, не була вирішальною обставиною для вирішення цієї справи. Адже Конвенція, за своєю суттю, спрямована на захист прав людини від будь-якого зловживання владою, незалежно від того, чому і як зловживання було допущено.

Проникнення у житло заявників не можна вважати пропорційним заходом для досягнення цілі розкриття злочину. Орім того, що проникнення викликало у заявників глибоке відчуття страху і тривоги, воно ґрунтувалося на неналежній перевірці працівниками поліції інформації про те, що за відповідною адресою проживала підозрювана особа. Непропорційним слід вважати той обшук, який здійснювався без попереднього вжиття необхідних і доступних заходів щодо перевірки інформації. ЄСПЛ дійшов висновку, що у заявників не було доступних засобів домогтися відшкодування шкоди, заподіяної втручанням у їх права.

Висновок

Порушення статей 8 та 13 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 липня 2006 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 18 жовтня 2006 року.

BUCK v. Germany (заява № 41604/98)

Обставини справи

Син заявника був оштрафований за перевищення швидкості під час керування автомобілем, що належав компанії, власником якої був заявник. Під час розгляду справи в суді син заявника не визнав своєї вини, оскільки інші особи з компанії могли керувати автомобілем в той день. Заявник був викликаний до суду як свідок, але він відмовився свідчити про свого сина. Також заявник відмовився свідчити про своїх співробітників. Міліція клопотала перед судом про витребування відповідних даних та проведення обшуку у житлових та службових приміщеннях заявника. Судом було ухвалено рішення про проведення обшуку, який було невідкладно проведено. Під час обшуку були вилучені різні документи, в тому числі особисті справи працівників, які були повернуті заявнику наступного дня. Заявник оскаржив рішення про обшук і вилучення речей, але його скарга була відхилена судом.

Оцінка Суду

ЄСПЛ, враховуючи відповідні критерії своєї практики, зауважив, що правопорушення, у зв'язку з яким було надано дозвіл на виконання відповідних слідчих дій, полягало у звичайному порушенні правил дорожнього руху. Крім того, йшлося лише про притягнення до адміністративної відповідальності особи, котру раніше не притягали до відповідальності за порушення правил дорожнього руху.

ЄСПЛ також зазначив, що хоча відповідне правопорушення було вчинене під час керування автомобілем компанії, що було власністю заявника, провадження, у ході якого були проведені обшук та виїмка, було порушене не щодо самого заявника, а стосовно його сина, тобто третьої особи.

Насамкінець ЄСПЛ зауважив, що публічність обшуку житла та офісних приміщень заявника у місті з чисельністю населення приблизно 10 тис. мешканців могла негативно вплинути на репутацію заявника та його компанії. Важливо, що сам заявник не був підозрюваним у вчиненні будь-якого правопорушення чи злочину.

Аналізуючи обставини справи, зокрема той факт, що дозвіл на відповідні обшук та виїмку надано у зв'язку з незначним правопорушенням, яке вчинила третя особа, але він поширювався на приватне житло заявника, ЄСПЛ констатував, що втручання не було відповідним меті, яку воно переслідувало.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 квітня 2005 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 28 липня 2005 року.

FUNKE v. France (заява № 10828/84)

Обставини справи

Заявник скаржився на проведення обшуку у його житлі органами митного контролю, який не мав обмеженого обсягу, не підлягав судовому контролю та здійснювався на підставі вимог закону, які, на думку заявника, були неправовими.

Оцінка Суду

ЄСПЛ визнає, що органи влади можуть вважати за необхідне вдаватися до таких заходів, як, наприклад, обшук житла й вилучення речових доказів скоєння правопорушень у сфері валютного контролю та, за потреби,

кримінальне переслідування винуватих. Однак відповідне законодавство та практика повинні передбачати достатні та ефективні гарантії протидії зловживанням.

Проте в цій справі було не так. На той час, коли відбувалися зазначені події, митна адміністрація була наділена значними повноваженнями. Зокрема, вона користувалася прерогативою при визначенні доцільності, кількості, тривалості та обсягу перевірок. Без відповідного судового рішення про проведення обшуку, передбачені в законодавстві обмеження й вимоги, виявилися занадто невизначеними і повними лазівок, щоб визнати втручання в права заявника чітко пропорційним поставленій законній меті.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 лютого 1993 року та є остаточним.

KHODORKOVSKIY AND LEBEDEV v. russia (заяви № 11082/06 та 13772/05)

Прим. див. також у контексті обшуків у житлі чи іншому володінні адвоката.

Обставини справи

Заявників було заарештовано і взято під варту за підозрою у шахрайській приватизації одного з комерційних товариств, яке входило до концерну. Заявникам були висунуті додаткові обвинувачення, зокрема в ухиленні від сплати податків. Заявників було визнано винними у більшості пред'явлених обвинувачень. У заявах до ЄСПЛ заявники стверджували, що є потерпілими від порушення багатьох гарантованих Конвенцією прав, зокрема статей 6, 8 Конвенції та інших.

Оцінка Суду

Заявники критикували обшуки, проведені у загальних рисах; стверджували, що слідчі не тільки порушили національні правила, але й зібрали докази таким чином, що отримані дані були недостовірними; вказували, що слідчі зловживали своїми повноваженнями та необґрунтовано тлумачили сферу ордеру на проведення обшуків, а також здійснили багаторазові обшуки на підставі одного ордеру на обшук тощо. ЄСПЛ оцінив твердження заявників про порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно використання доказів, отриманих під час обшуків, та зауважив, що ці стверджувані недоліки, якщо такі були, не призвели до будь-якої «несправедливості» провадження як такої.

Використання документальних доказів, наданих прокуратурою, не порушило пункти 1 і підпункт «d» пункту 3 статті 6 Конвенції.

Окремо, у контексті статті 6 Конвенції, ЄСПЛ дослідив проведення обшуку в офісі адвоката обвинуваченого. З цього приводу ЄСПЛ зауважив, що влада, провівши обшук у офісі адвоката обвинуваченого і вилучивши професійні документи, умисно втрутилась у конфіденційність спілкування між адвокатом та його підзахисним, що не було виправдано вагомими причинами. Державні органи не надали жодного пояснення щодо характеру інформації, якою мав володіти адвокат, і її значення для розслідування. Вони також не встановлювали, чи існували інші способи отримати цю інформацію. На момент постановлення наказу про проведення обшуку проти самого адвоката не було жодних підозр. Важливим було те, що обшук в офісі адвоката не супроводжувався належними процесуальними гарантіями, зокрема, незважаючи на чинні законодавчі положення, не було судового дозволу на його проведення. За таких обставин оспорювані обшук і вилучення речей були свавільними.

Висновок

Порушення, окрім іншого, підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 липня 2013 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 25 жовтня 2013 року.

Рішення ЄСПЛ, у яких не констатовано порушення вимог Конвенції

RATUSHNA v. Ukraine (заява № 17318/06)

Обставини справи

Заявниця скаржилась на порушення її права на повагу до житла, наводячи, зокрема, такі доводи: проведений обшук був необґрунтованим, він здійснювався на підставі постанови про проведення обшуку з неправильно зазначеною адресою і вона не підлягала оскарженню, обшук всього домогосподарства був проведений неправомірно, грубо і працівники міліції підкинули наркотичні засоби та патрони.

Оцінка Суду

Оскаржуваний обшук проводився в рамках розслідування крадіжки в місцевому продуктовому магазині, у вчиненні якої міліція підозрювала

дорослого сина заявниці. ЄСПЛ визнав, що завдання виявлення доказів злочину могло потребувати проведення обшуку в приміщеннях третьої сторони. Водночас, ЄСПЛ зауважив, що для санкціонування проведення обшуку житла чи іншої власності закон вимагав, аби суди були переконані у наявності достатніх підстав вважати, що речі, які розшукувалися, могли бути знайдені там. У вказаній справі національний суд перед тим, як ухвалити постанову про проведення обшуку, вивчив матеріали, отримані в ході оперативно-розшукових заходів, та заслухав слідчого. Таким чином, в нього склалась обґрунтована думка про дійсну наявність відповідних та достатніх підстав для проведення обшуку. Більше того, ЄСПЛ зауважив, що постанову про проведення обшуку була досить конкретно за змістом і містила чітко та детально описане посилання на розслідувану крадіжку із зазначенням викрадених речей та їхньої вартості.

ЄСПЛ вважав, що обшук житла заявниці, на який вона скаржилась, ґрунтувався на відповідних та достатніх підставах і супроводжувався адекватними гарантіями від зловживань та свавілля. Таким чином, ЄСПЛ не вважав його непропорційним переслідуваній меті.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 2 грудня 2010 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 2 березня 2011 року.

SHER AND OTHERS v. the United Kingdom (заява № 5201/11)

Обставини справи

Заявники, громадяни Пакистану, були заарештовані та затримані у зв'язку з проведенням антитерористичної операції. У їхніх домівках протягом приблизно 10 днів проводилися обшуки згідно з рішеннями, які охоплювали великий перелік речей, включаючи листування, книги та електронне обладнання. Заявники залишалися під вартою загалом 13 днів. Згодом їх відпустили без пред'явлення обвинувачень.

Заявники скаржилися, окрім іншого, на те, що в їхніх домівках було проведено обшуки згідно з рішеннями, які були необґрунтованими та мали широке формулювання.

Оцінка Суду

У цій справі рішення на обшук було видано окружним суддею місцевого суду. Працівник поліції, який звернувся із запитом, підтвердив, що мав вагомі підстави вважати, що матеріал, виявлений у помешканнях за даними адресами, міг, ймовірно, мати велике значення для розслідування справи про тероризм, і суддя з цим погодився. Заявники не висловили припущень, що для ухвалення рішення про обшук не існувало вагомих підстав.

Ордер на обшук дійсно містив відносно широке формулювання. Водночас кожна справа має свою специфіку щодо переліку предметів, які можуть вилучатися працівниками правоохоронного органу в ході обшуку залежно від стверджуваних обвинувачень. Подібні до цієї справи випадки про підозру вчинення терористичного акту великого масштабу, виявилися особливо складними, оскільки попри існування достатніх доказів для обґрунтованої підозри в підготовці теракту, відсутність конкретики щодо того, якого характеру може бути напад, або на кого і де саме, позбавляло можливості точно визначитися з тим, що саме потрібно знайти під час обшуку. Крім того, складність справ подібного роду може виправдовувати проведення обшуку на більш загальних умовах, ніж це дозволялося б за інших обставин. Значна кількість підозрюваних і використання кодових слів, як у даній справі, додало проблем поліції, яка намагалася до обшуку визначитися з характером речей і документів для пошуку. Також важливо, що ситуація була терміною. Категорична вимога про детальний виклад в рішенні про обшук точної характеристики предметів для пошуку та їх вилучення могла негативно позначитися на ефективності розслідування, коли наявна небезпека для життя багатьох людей. У справах подібного роду поліції повинна дозволятися деяка гнучкість з тією метою, щоб уже в ході обшуку вирішувати, які предмети можуть бути пов'язаними з терористичною діяльністю, і вилучати їх для подальшого дослідження. І хоча обшук електронних приладів порушив особливо чутливі питання й вимагав, можливо, окремих гарантій захисту від надмірного втручання в персональні дані, обшуки подібного роду не були предметом скарг заявників. Сторони не надали доказів присутності або відсутності таких гарантій в англійському праві.

У цій справі також мало значення те, що заявники мали засоби правового захисту у зв'язку проведеними обшуками та вилученням предметів. Зокрема, вони могли звернутися до суду із заявою про судовий перегляд рішення про обшук *ex post facto* або із заявою про відшкодування збитків. Проте, заявники не намагалися оскаржити вилучення будь-якого окремого предмету, необґрунтованість такого вилучення тощо.

ЄСПЛ дійшов висновку, що рішення про обшук не було сформульовано надміру широко. Національні органи влади мали право вважати наступне «втручання» в право заявників на повагу до приватного життя і помешкання

«необхідним у демократичному суспільстві» в значенні пункту 2 статті 8 Конвенції.

Висновок

Відсутність, окрім іншого, порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 20 жовтня 2015 року та є остаточним.

II. Правові особливості проведення обшуків у адвокатів (приклади релевантної практики ЄСПЛ)

- Поняття «житло» у значенні пункту 1 статті 8 Конвенції охоплює не лише житло приватних осіб, але й офіси адвокатів та юридичних компаній⁵².
- Факт здійснення обшуку в офісі адвоката зумовлює розгляд цього питання у контексті втручання в «приватне життя», «житло» та «кореспонденцію»⁵³.
- До обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні прикметними є загальні висновки ЄСПЛ щодо таких заходів («згідно із законом», «необхідність у демократичному суспільстві», переслідування законних цілей, дотримання принципу пропорційності, наявність «спеціальних процесуальних гарантій», доступність до «ефективного контролю» тощо), за винятком окремих специфічних гарантій, зумовлених особливостями професії адвоката⁵⁴.
- Проведення обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні має бути предметом дуже чіткого і точного правового регулювання⁵⁵.
- Обшук у помешканні адвокатів чи іншому його володінні може супроводжуватись особливими процесуальними гарантіями, проте бути непропорційним щодо переслідуваної законної мети⁵⁶. ЄСПЛ бере до уваги обсяг документів, котрі мали дослідити державні органи, час, який вони на це витратили, а також ступінь незручностей, які довелось пережити особі⁵⁷.
- Проведення обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні має відбуватися за рішенням суду, яке, у свою чергу, має містити достатню інформацію щодо мети обшуку, його обсягу, бути розумно обмеженим та враховувати особливості інформації, захищеної професійною таємницею тощо⁵⁸. ЄСПЛ констатує порушення статті 8 Конвенції через відсутність судового рішення про обшук і ефективного наступного судового контролю⁵⁹.

⁵² Niemietz v. Germany, п.п. 30–33.

⁵³ Golovan v. Ukraine, п. 51 ; Wolland v. Norway, п. 52 та інші.

⁵⁴ Iliya Stefanov v. Bulgaria та інші.

⁵⁵ Petri Sallinen i and Others v. Finland, п. 90; Wolland v. Norway, п. 62.

⁵⁶ Roemen i Schmit v. Luxembourg, п.п. 69–72.

⁵⁷ Wolland v. Norway, п. 80.

⁵⁸ Kolesnichenko v. russia, п.п. 32-35; Iliya Stefanov v. Bulgaria, п.п. 39-44; Smirnov v. russia, п. 48; Aleksanyan v. russia, п. 216; Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, п. 57; Tamosius v. the United Kingdom; Robathin v. Austria, п.44; André and Another v. France; Särgava v. Estonia.

⁵⁹ Heino v. Finland, п. 45.

- Обшук в адвокатському бюро, інших приміщеннях адвоката може порушувати професійну таємницю, котра є основою довірчих стосунків між адвокатом і його клієнтом⁶⁰. Важливість адвокатської таємниці підкреслюється у контексті статті 6 Конвенції. ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що переслідування представників юридичної професії – це удар у саме серце конвенційної системи. Також ЄСПЛ зауважує про захист адвокатської репутації.

Роль, яку відіграють адвокати у захисті прав людини, є причиною того, чому обшуки у належних їм приміщеннях мають бути предметом особливо суворого контролю⁶¹. Недотримання відповідних процесуальних гарантій під час проведення обшуку і вилучення речей у помешканні адвоката чи іншому його володінні зумовлює порушення статті 8 Конвенції⁶². Важливою гарантією дотримання адвокатської таємниці є те, що захист конфіденційних документів адвоката здійснюється суддею⁶³.

- Проведення обшуку в офісі адвоката чи іншому його володінні повинно відбуватися під наглядом та за участі кваліфікованого, незалежного юриста, пов'язаного з адвокатською таємницею, завданням якого є виявлення та попередження вилучення під час обшуку тих документів, які охороняються адвокатською таємницею, а також запобігання подальшим можливим втручанням в адвокатську таємницю⁶⁴. Наприклад, у справі *Iliya Stefanov v. Bulgaria*⁶⁵ під час обшуку в офісі адвоката були присутні лише двоє понять, які не мали юридичної освіти. На думку ЄСПЛ, сумнівно, що вони могли ідентифікувати, які матеріали охоплювалися адвокатською таємницею, а які ні. Їхня присутність не забезпечила гарантії від надмірного втручання в професійну таємницю заявника. Водночас проникнення у житло у присутності голови спілки адвокатів є «спеціальною процесуальною гарантією»⁶⁶, але не є достатнім заходом для абсолютного гарантування права на повагу до приватного життя⁶⁷.
- Важливою гарантією є наявність механізму для розмежування інформації, що охоплюється адвокатською таємницею, від будь-якої іншої, та подальше повернення або знищення носіїв такої інформації. Наприклад, у справі

⁶⁰ *André and Another v. France*, п. 41; *Särgava v. Estonia*.

⁶¹ *Heino v. Finland*, п. 43; *Kolesnichenko v. Russia*, п. 31.

⁶² *Wieser i Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria*, п.п. 66–68.

⁶³ *Tamosius v. the United Kingdom*.

⁶⁴ *Iliya Stefanov v. Bulgaria*; *Golovan v. Ukraine*, п.п. 62–65; *Tamosius v. the United Kingdom*.

⁶⁵ *Iliya Stefanov v. Bulgaria*, п. 43.

⁶⁶ *Roemen i Schmit v. Luxembourg*, п. 69; *André and Another v. France*, п.п. 42–43.

⁶⁷ там само, п.п. 44–46.

Wolland v. Norway (відсутнє порушення), ЄСПЛ наголосив, що заявнику були доступні електронні документи, доки тривав обшук, а жорсткий диск і ноутбук йому повернули через два дні після проведення первинного обшуку у його приміщенні⁶⁸. У справі *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL v. Portugal*⁶⁹ (відсутнє порушення) суддя, який оцінював законність проведення обшуку, наказав видалити з вилучених комп'ютерних файлів та електронних листів записи, які він визначив як захищені професійною таємницею. Водночас у справі *Vinci Construction i GTM Génie Civil et Services v. France* (констатовано порушення) суддя, який мав розглядати скаргу на вилучення захищених адвокатською таємницею документів, не вирішив, що робити з документами після їх детального вивчення, та не розглянув питання пропорційності й можливості їх повернення адвокату⁷⁰. *Див. також рішення Saber v. Norway.*

- Проведення обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні може стосуватись правопорушення, до якого адвокат непричетний, або, навпаки, пов'язаного із ним.

У першому випадках такі обшуки мають на меті обійти труднощі у збиранні доказів правоохоронними органами⁷¹ всупереч адвокатській таємниці⁷².

Обшук у адвокатському бюро в рамках кримінального провадження проти третьої особи, навіть переслідуючи закону мету, може непропорційно посягати на професійні привілеї адвоката⁷³.

Див. також рішення ЄСПЛ у справі *Saber v. Norway* (справа щодо адвокатської таємниці, фільтрації відповідної інформації та правового кейсу з приводу обшуку / огляду поліцією мобільного телефону підзахисного – заявник у справі).

У другому випадку примітними є висновки ЄСПЛ, наведені у справі *Tamosius v. the United Kingdom*. Заявник підозрювався у сприянні податковим махінаціям деяких своїх клієнтів. У зв'язку з цим у його офісі було проведено обшук та вилучено ряд документів, які, на його думку, були захищені адвокатською таємницею. Проте оскільки цей обшук супроводжувався рядом процесуальних гарантій, включаючи достатню визначеність судового рішення, яким було надано право на обшук, чітку заборону на вилучення документів, захищених

⁶⁸ Wolland v. Norway, п.п. 55–80.

⁶⁹ *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL v. Portugal*, п.п. 111–112.

⁷⁰ *Vinci Construction i GTM Génie Civil et Services v. France*, п. 79.

⁷¹ *André and Another v. France*, п. 47.

⁷² *Smirnov v. russia*, п.п. 46, 49.

⁷³ *Niemietz v. Germany*, п. 37.

адвокатською таємницею, а також можливістю оскаржити в суді їх вилучення та потенційно вимагати відшкодування шкоди, ЄСПЛ не знайшов порушення прав заявника.

- Конвенція не забороняє накладання на адвокатів певних зобов'язань, котрі можуть стосуватись їхніх відносин з клієнтами. Це стосується, зокрема, наявності достовірного доказу причетності адвоката до скоєння злочину, або стосовно намагань подолати певні незаконні практики. Однак, ЄСПЛ наголосив, що вкрай важливо забезпечити суворі рамки для таких заходів. У кожному випадку заходи з боку правоохоронних органів щодо адвокатів мають бути чітко обмеженими, оскільки адвокати посідають центральне місце в здійсненні правосуддя, і їхній статус посередників між підсудними та судами дозволяє кваліфікувати їх як служителів закону⁷⁴.
- Особливі уваги потребують висновки ЄСПЛ щодо обшуків, проведених у юридичних компаніях, які відповідали вимогам Конвенції⁷⁵.
- Питання обшуків у адвокатських офісах тісно пов'язане з кореспонденцією адвокатів⁷⁶.
- Обшуки у адвокатських бюро можуть бути спрямовані на розкриття журналістських джерел⁷⁷. У рішенні *Roemen i Schmit v. Luxembourg* ЄСПЛ встановив, що при здійсненні обшуку в офісі адвоката з метою викриття джерел інформації його клієнта-журналіста було не лише порушено право адвоката на приватне життя в розумінні статті 8 Конвенції, але й право, гарантоване статтею 10 Конвенції, щодо його клієнта.

Приклади релевантної практики ЄСПЛ в аналізованому аспекті

Рішення ЄСПЛ, у яких констатовано порушення вимог Конвенції

GOLOVAN v. Ukraine (заява № 41716/06)

Обставини справи

У приміщенні, яке належало на праві приватної власності подружжю (заявнику та заявниці) і яке заявник використовував для здійснення адвокатської діяльності, співробітниками податкової міліції, на підставі постанови слідчого було проведено обшук та вилучено документи, пов'язані

⁷⁴ *André and Another v. France*, п. 42.

⁷⁵ *Jacquier v. France i Wolland v. Norway*.

⁷⁶ *Särgava v. Estonia*.

⁷⁷ *Roemen i Schmit v. Luxembourg*, п.п. 64–72.

з виконанням заявником доручення клієнта – компанії К. Вказана постанова слідчого не містила обставин, що допускали проведення обшуку без санкції суду.

Вилучені документи були приєднані до кримінальної справи, порушеної проти посадових осіб компанії К., адвокатом якої був заявник. Заявники безуспішно оскаржили проведені обшуки.

Оцінка Суду

У розглядуваному випадку співробітники правоохоронних органів увійшли до офісу першого заявника, здійснили там обшук і вилучили низку договірних, фінансових та податкових документів, які були передані першому заявникові його клієнтом. Такі заходи завдали шкоди професійному життю першого заявника: вони мали наслідки для його репутації як адвоката та вплинули на широке коло особистих зв'язків, набутих ним протягом його професійної діяльності, що було порушенням права на повагу до приватного життя першого заявника у розумінні Конвенції.

ЄСПЛ звернув увагу на проведення обшуку без рішення суду та відсутність гарантій, спрямованих на захист недоторканності юридичної професії, дотримання принципу пропорційності та необхідності в демократичному суспільстві. В ордері на обшук у цій справі не було вказано та обґрунтовано підстави, які спонукали слідчого до висновку, що докази могли бути знайдені в офісі першого заявника.

Зазіхання на професійну таємницю адвоката могло мати наслідки для належного здійснення правосуддя, а отже, завдати шкоди правам, гарантованим статтею 6 Конвенції. Обшуки в приміщеннях адвокатів мають особливо суворо контролюватися та провадитись з відповідними гарантіями (участь незалежних спостерігачів юристів тощо).

У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що розглядуване втручання не було «передбачено законом», оскаржувані заходи суперечили положенням національного законодавства, а застосовне національне законодавство не було достатньо передбачуваним і не забезпечувало потрібну міру захисту від свавілля.

Висновок

Порушення статей 8, 13 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 5 липня 2012 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 5 жовтня 2012 року.

Обставини справи

Перший заявник був адвокатом, що практикував в Зальцбурзі. Він був власником та генеральним директором другого заявника – холдингової компанії, яка, серед іншого, була єдиним власником товариства з обмеженою відповідальністю «Новамед». У межах кримінального провадження щодо незаконної торгівлі лікарськими засобами, національний ухвалив рішення про обшук місцезнаходження компанії-заявника та «Новамед», а також вилучення всіх службових документів. Місцезнаходженням обох компаній був адвокатський офіс першого заявника. Заявники оскаржили обшук та вилучення електронних даних.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зауважив, що обшук приміщення заявників проводили багато офіцерів. Одна група здійснювала вилучення документів, інша – проводила пошук у комп'ютерній системі та вилучала дані шляхом копіювання значної кількості файлів на диски.

ЄСПЛ звернув увагу на дотримання гарантій у процесі вилучення документів. Так, коли представник об'єднання адвокатів заперечував проти вилучення конкретного документа, цей документ запечатувався. Пізніше слідчий суддя, у присутності заявника, оцінив вилучені файли, на які поширювалася професійна таємниця, та на цій підставі повернув багато з них заявникові.

Окремо ЄСПЛ звернув увагу на те, що ті самі гарантії не були додержані в частині вилучення електронних даних. По-перше, член об'єднання адвокатів, хоча й був тимчасово присутній під час пошуку в комп'ютерних системах, проте в основному був зайнятий контролем за вилученням документів, а тому не міг належним чином виконати свою наглядову функцію щодо електронних даних. По-друге, протокол, де було викладено застосовані критерії пошуку та те, які файли було скопійовано й вилучено, був складений не наприкінці обшуку, а пізніше того ж дня. Більше того, офіцери не поінформували першого заявника та / або представника об'єднання адвокатів про результати обшуку.

ЄСПЛ зауважив, що недодержання офіцерами поліції деяких процесуальних гарантій, передбачених для запобігання будь-яким зловживанням, свавіллям та захисту адвокатської таємниці, зробило обшук та вилучення електронних даних першого заявника непропорційними до правомірної мети, що переслідувалася. ЄСПЛ наголосив, що гарантування адвокатської таємниці слугує захисту клієнта. З огляду на те, що перший заявник представляв компанії, акціями яких володів другий заявник, і що вилучені дані містили інформацію, що

підлягала професійній таємниці, ЄСПЛ не бачив причин дійти іншого висновку стосовно другого заявника.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 жовтня 2007 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 16 січня 2008 року.

ANDRÉ AND ANOTHER v. France (заява № 18603/03)

Обставини справи

Податковими інспекторами під час пошуку доказів проти одного з корпоративних клієнтів фірми було проведено обшук у адвокатському бюро та вилучено відповідні документи.

Оцінка Суду

Якщо законодавство країни передбачає можливість обшуків в адвокатських приміщеннях, то такі обшуки повинні обов'язково супроводжуватись особливими гарантіями. Конвенція не забороняє накладати на адвокатів певну кількість зобов'язань, які можуть стосуватись взаємин з їхніми клієнтами. Такі заходи мають бути чітко обмеженими.

У цій справі ЄСПЛ зазначив, що обшук в офісі адвоката супроводжувався спеціальною процедурною гарантією, оскільки його здійснювали в присутності керівника адвокатської колегії, до якої належали заявники. Однак присутність керівника адвокатської колегії та висловлені ним протести не могли перешкодити ефективному доступу до всіх документів у кабінеті адвоката та їхньому вилученню. Зокрема це стосувалося вилучення рукописних записів першого заявника. ЄСПЛ зауважив, що ніхто не піддавав сумніву, що йшлося про особисті документи адвоката, які становили адвокатську таємницю, на чому наголошував керівник адвокатської колегії. Більше того, ЄСПЛ зазначив, що дозвіл на здійснення згаданого обшуку був сформульований досить широко.

ЄСПЛ наголосив, що зазначений обшук у приміщенні адвоката як захисника фірми, яку підозрювали в шахрайстві, мав на меті знайти документи, що могли б підтвердити підозри в шахрайстві відповідної фірми, та використати їх у межах обвинувачення проти неї. Заявники (адвокати) не були обвинуваченими чи підозрюваними у вчиненні правопорушення або ж в участі в шахрайстві, яке здійснив їхній клієнт.

ЄСПЛ підкреслив, що в цій справі заявники потрапили під нагляд державних органів через єдиний мотив – труднощі у здійсненні зазначеної податкової перевірки та необхідність формування доказової бази для підтвердження підозри у вчиненні шахрайства фірмою – клієнтом заявників. ЄСПЛ констатував, що такі заходи були непропорційними щодо мети, якої прагнули досягнути державні органи.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 24 липня 2008 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 24 жовтня 2008 року.

SMIRNOV v. russia (заява № 71362/01)

Обставини справи

Заявник був юристом. У його квартирі були проведено обшук; ряд документів і центральний блок його комп'ютера були вилучені. Вони були долучені як «речовий доказ» у кримінальній справі, в рамках якої заявник діяв як представник відповідача. Він подав скаргу до суду, де заявив про порушення прав його клієнта на захист внаслідок такого втручання. Суд скаргу відхилив, пославшись на те, що обшук у його квартирі був обґрунтований, і процедуру обшуку порушено не було, а також, що наказ про вилучення предметів не підлягав судовому перегляду. Заявник також подав цивільний позов про відшкодування збитків, який не було розглянуто. Заявнику було повернуто записник і деякі документи, крім комп'ютера.

Оцінка Суду

Самому заявникові не висунули обвинувачень та не підозрювали його у вчиненні правопорушення або протиправних діяч. З іншого боку, заявник надав документи, у яких йшлося про те, що в різний час він представляв інтереси чотирьох осіб у кримінальній справі, у зв'язку з якою й було ухвалено рішення про проведення обшуку. За цих обставин ЄСПЛ зауважив, що в момент ухвалення рішення про проведення обшуку у квартирі заявника ніяких спроб захистити матеріали, які мали відношення до адвокатської таємниці, не зробили.

Ордер на обшук містив досить широкі формулювання й загальне посилання на «будь-які предмети або документи, що могли становити інтерес для розслідування кримінальної справи», без будь-яких обмежень. Рішення про проведення обшуку не містило інформації щодо розслідування кримінальної

справи, причин обшуку й того, чому він міг сприяти одержанню предметів і документів, що «становили інтерес» для розслідування кримінальної справи. Після того, як міліція увійшла у квартиру заявника, останньому запропонували «добровільно видати документи, що стосувалися акціонерного товариства Т. та федеральної промислової групи Р.». Однак ані ордер, ані усні заяви міліції не містили пояснень, чому документи, що стосувалися робочих питань цих компаній, у яких заявник не обіймав ніякої посади, мали б бути виявлені в його квартирі. Наступний (ex post factum) судовий розгляд не заповнив прогалини в обґрунтованості ухвалення ордеру про проведення обшуку. ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи влади знехтували своїм зобов'язанням навести «важливі й достатні» мотиви для надання ордеру на обшук.

Щодо способу проведення обшуку ЄСПЛ, крім іншого, зауважив, що надто широке формулювання рішення про проведення обшуку надало міліції необмежену свободу дій у визначенні того, які документи «становили інтерес» для розслідування в кримінальній справі. Вилучені документи і предмети не обмежувалися лише тими, які мали відношення до справ двох приватних компаній. Були вилучені записник, системний блок комп'ютера й інші матеріали, зокрема довіреність клієнта на захист його інтересів в одному цивільному провадженні, не пов'язаному з кримінальною справою, та проект службової записки, пов'язаної ще з однією справою тощо. При здійсненні обшуку не було забезпечено гарантій адвокатської таємниці (заборону на вилучення предметів і документів, що містили адвокатську таємницю, спостереження за проведенням обшуку з боку незалежного спостерігача тощо). ЄСПЛ дійшов висновку, що проведений обшук був зазіханням на професійну таємницю адвоката такою мірою, яка не відповідала жодній законній меті, яку він міг переслідувати.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 червня 2007 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 12 листопада 2007 року.

Прим. у контексті проведення обшуків у помешканні адвоката чи іншому його володінні релевантними до уваги є наведені вище приклад рішення «Khodorkovskiy and Lebedev v. russia» та нижче приклад рішення «Roemen and Schmit v. Luxembourg».

Рішення ЄСПЛ, у яких не констатовано порушення вимог Конвенції

WOLLAND v. Norway (заява № 39731/12)

Обставини справи

Заявник керував юридичною фірмою від свого імені, поки його ліцензію на практику не було призупинено в результаті порушення процедури банкрутства. Заявник скаржився на те, що обшук у його приміщеннях, включаючи збір матеріалів, мав наслідком порушення його прав на повагу до приватного життя, житла та кореспонденції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ переконався, що відповідне національне законодавство, як його тлумачили національні суди, було сумісним з верховенством права, доступним і передбачуваним і забезпечувало достатні гарантії після початкового дозволу на обшук приміщення заявника.

ЄСПЛ визнав, що національному суду знадобився певний час, щоб ретельно вивчити велику кількість наданих йому документів. Також зауважено, що поліція за допомогою пошуку за ключовими словами вирішила направити до міського суду 2309 електронних документів, а також паперові файли. Судовий розгляд питання про те, які документи мали бути надані прокуратурі, не характеризувався затримками. Електронні документи були доступні для заявника, оскільки жорсткий диск і ноутбук були повернуті йому через два дні після першого обшуку в його приміщенні. Зважаючи на обставини цієї справи, ЄСПЛ не вважав, що ступінь втручання, жертвою якого став заявник, перевищував те, що було «необхідним у демократичному суспільстві».

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 17 травня 2018 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 17 серпня 2018 року.

III. Правові особливості проведення обшуків у журналістів (приклад релевантної практики ЄСПЛ)

- Обшук у приміщеннях, що належать ЗМІ, з метою отримати інформацію про журналістські джерела, може становити втручання за статтею 8 Конвенції, а тому має оцінюватись не лише за статтею 10 Конвенції.
- ЄСПЛ визнав непропорційними низку обшуків, проведених у професійних і приватних приміщеннях, що належали журналістам, хоча й засвідчив, що їм було надано певні процесуальні гарантії. У справі *Ernst and Others v. Belgium* проти журналіста не було висунуто жодних обвинувачень у скоєнні злочинів, а рішення про проведення обшуку було складено у загальних виразах і не містило жодної інформації щодо відповідного розслідування, приміщень, які мали оглядатись, і предметів, які мали бути вилучені. Таке рішення надавало слідчим забагато повноважень, дозволяючи їм копіювати і вилучати великий обсяг даних. Окрім того, журналістам не повідомили про причини обшуків⁷⁸.
- У справі *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg* ЄСПЛ досліджував обшук за місцем розташування юридичної адреси компанії, яка видавала газету, з метою встановити особу автора статті, оприлюдненої у пресі. ЄСПЛ постановив, що той факт, що журналісти і працівники компанії співпрацювали з поліцією, не робить обшук і наступне вилучення матеріалів менш втручальним. Уповноважені органи повинні виявляти стриманість у втіленні таких заходів, з огляду на фактичні вимоги справи⁷⁹.

Приклад релевантної практики ЄСПЛ в аналізованому аспекті

ROEMEN AND SCHMIT v. Luxembourg (заява № 51772/99)

Обставини справи

Роберт Ромен працював журналістом, Енн-Марі Шміт представляла його інтереси у внутрішньодержавних судових інстанціях.

Проти першого заявника було порушено кримінальну справу. За рішенням слідчого судді було проведено обшуки у будинку, де мешкав перший заявник, та за місцем його роботи. Вважаючи, що проведення обшуку було порушенням права журналіста захищати свої джерела інформації, перший заявник, п. Ромен, подав низку заяв про визнання рішень щодо проведення обшуків незаконними. Його скарги не були задоволені.

⁷⁸ *Ernst and Others v. Belgium*, п.п. 115–116.

⁷⁹ *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg*, п.п. 38, 44.

У день проведення обшуку у першого заявника слідчий суддя ухвалив рішення про проведення обшуку в офісі захисника п. Ромена. П. Шміт заявила клопотання про визнання рішення про проведення обшуків незаконним. Судом було визнано незаконною конфіскацію речей (листа) та ухвалено рішення про його повернення на тій підставі, що протокол проведення обшуку і конфіскації не містив показів заступника голови Асоціації адвокатів, який був присутнім під час їх проведення. Коли вилучений матеріал повернули заявниці, було проведено новий обшук і лист знову було конфісковано. П. Шміт оскаржила проведення обшуку через порушенням принципу недоторканності місця роботи адвоката та адвокатської таємниці. Її скаргу не було задоволено.

Заявники скаржилися за статтями 8 та 10 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зауважив, що проведення обшуків не було конче необхідним, оскільки вжиття інших заходів було б достатнім для встановлення відповідних відомостей у кримінальному провадженні. Більше того, обшук був необмежений, що свідчило про не досягнення балансу між інтересом журналіста щодо захисту своїх джерел інформації та суспільною потребою у запобіганні злочинам і покаранні винних осіб. ЄСПЛ констатував, що вжиті державою заходи були непропорційними і порушували право заявника на свободу вираження поглядів.

Проведення обшуку в офісі п. Шміт, котрий завершився вилученням листа, також порушив вимоги Конвенції, а саме становив втручання у право заявниці на повагу до приватного життя. Вказане втручання відповідало «законній меті», а саме – охороні громадського порядку та запобіганню злочинам, супроводжувалось додержанням спеціальних процедурних гарантій. ЄСПЛ звернув увагу на те, що рішення про проведення обшуку було сформульовано з використанням загальних понять. ЄСПЛ акцентував, що обшук проводився з метою викрити джерело інформації журналіста через його адвоката. Відтак, проведення згаданого обшуку в офісі п. Шміт зачіпало права п. Ромена у контексті статті 10 Конвенції. Обшук, проведений у офісі п. Шміт, не був пропорційним меті, на досягнення якої був спрямований.

Висновок

Порушення статей 8, 10 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалено Палатою 25 лютого 2003 року та набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 25 травня 2003 року.

IV. Взаємозв'язок статті 8 Конвенції з іншими її статтями щодо проведення обшуків

Статті 3 та 8 Конвенції

- ЄСПЛ зауважує, що якщо спосіб поводження з особою під час особистого обшуку (тут проведення обшуку з роздяганням) не підпадає під ознаки поводження, вказаного у статті 3 Конвенції (хоча й викликав стрес та напруження), то такі втручання доцільно розглядати за статтею 8 Конвенції⁸⁰. Вимога пройти обшук із роздяганням – втручання за статтею 8 Конвенції⁸¹.

Відносно полярним прикладом є справа *Gutsanovi v. Bulgaria*, де констатовано порушення як статті 3 Конвенції, так і статті 8 Конвенції. У цій справі проведення обшуку і вилучення майна у помешканні особи, що мало надмірний характер, та перевищувало ступінь тяжкості (вранішня година втручання, участь спецпризначенців у балаклавах, застосування відповідного обсягу сили, присутність дружини підозрюваного і малолітніх дітей, не врахування характеру кримінального правопорушення тощо) було порушенням статті 3 Конвенції⁸². Загальний характер обшуку та його проведення без попереднього судового дозволу і ефективного подальшого судового контролю було порушенням статті 8 Конвенції⁸³.

Статті 6 та 8 Конвенції

- Щодо використання доказів, отриманих за допомогою незаконного обшуку та конфіскації, ЄСПЛ не висловлюється стосовно їх прийнятності, що є предметом регулювання національного законодавства, а перевіряє чи було провадження, включно зі способом отримання доказів, справедливим в цілому. Порушення іншого захищеного Конвенцією права, зокрема статті 8 Конвенції, передбачає перевірку законності і справедливості судового розгляду у значенні статті 6 Конвенції⁸⁴.
- У контексті статті 6 Конвенції акцентується увага, зокрема на адвокатській таємниці. ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що переслідування представників юридичної професії – це удар у саме серце конвенційної системи.

⁸⁰ *Wainwright v. the United Kingdom*, п. 43

⁸¹ *Milka v. Poland*, п. 45.

⁸² *Gutsanovi v. Bulgaria*, п. 136.

⁸³ *Gutsanovi v. Bulgaria*, п. 225.

⁸⁴ *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, п.п. 699–705; *Prade v. Germany*, п.п. 36–43.

Для прикладу, у справі *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*⁸⁵ влада, провівши обшук у офісі адвоката і вилучивши професійні документи, умисно втрутилась у конфіденційність спілкування між адвокатом та його підзахисним, що не було виправдано вагомими причинами. Державні органи не надали жодного пояснення щодо характеру інформації, якою мав володіти адвокат, і її значення для розслідування. Вони також не встановлювали, чи існували інші способи отримати цю інформацію. На момент постановлення наказу про проведення обшуку проти самого адвоката не було жодних підозр. Обшук у офісі адвоката не супроводжувався належними процесуальними гарантіями, зокрема, незважаючи на чинні законодавчі положення, не було судового дозволу на його проведення. За таких обставин оспорювані обшук і вилучення майна були свавільними та несумісними з пунктом 1 та підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

- Щодо участі понятих, присутніх при проведенні обшуку, у розгляді кримінальних проваджень в суді (їх допиту) ЄСПЛ зауважує. Вони не є свідками сторони обвинувачення або сторони захисту, оскільки, на відміну від свідків, вони не обізнані про обставини справи, вину чи невинуватість обвинуваченого тощо. Відсутність понятих під час судового розгляду не порушує гарантії пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції, оскільки їх свідчення обмежені способом проведення слідчих дій та, по суті, є доказами, які не мають відношення до справи. Водночас, в окремих випадках їх присутність на слуханні буде необхідною, наприклад, якщо національні суди покладаються на їх свідчення в значній мірі або коли їх свідчення в суді можуть вплинути на результат кримінального провадження щодо особи⁸⁶.

Статті 10 та 8 Конвенції

- Для прикладу у справах *Ernst and Others v. Belgium*, *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg*, *Roemen and Schmit v. Luxembourg* ЄСПЛ наводить висновки щодо процедури проведення обшуків і вилучень майна, зокрема в журналістів, що становить втручання в їх свободу вираження поглядів та у повагу до приватного життя, та, відповідно, є порушенням статей 8, 10 Конвенції, як окремо, так і у їх взаємозв'язку.

Статті 13 та 8 Конвенції

⁸⁵ Там само п.п. 632–634.

⁸⁶ *Murtazaliyeva v. Russia*, п.п. 136 – 138; *Shumeyev and Others v. Russia* п. 37.

- ЄСПЛ зауважує, що сама можливість дисциплінарного провадження проти поліцейських, які провадили обшук, не становить ефективного засобу правового захисту з точки зору Конвенції. У випадку втручання у право на повагу до житла засіб правового захисту буде ефективним, якщо заявник мав доступ до провадження, котре дозволяло оскаржити законність обшуку та отримати відшкодування⁸⁷. В окремих випадках навіть притягнення до відповідальності працівників поліції за дії під час обшуку та отримання незначної компенсації постраждалими від втручання в їх право на повагу до приватного життя не охоплює ефективності відшкодування у розумінні статті 13 Конвенції⁸⁸. Щодо поєднання статті 13 Конвенції зі статтями 3 і 8 Конвенції, то у справі *Gutsanovi v. Bulgaria* ЄСПЛ зауважив, що ні скаргу в межах кримінального провадження, ні позов проти держави про відшкодування шкоди не можна вважати достатніми засобами внутрішньоправового захисту. Факт завдання психологічних страждань особі не становив кримінального правопорушення згідно з національним правом, що презюмувало ймовірну поразку скарги у межах кримінального провадження з боку заявників. Вони не мали жодного засобу внутрішньоправового захисту від нелюдського або такого, що принижує гідність поведіння, а також свого права на повагу до помешкання⁸⁹.

⁸⁷ *Posevini v. Bulgaria*, п. 84.

⁸⁸ *Wainwright v. the United Kingdom*, п. 55.

⁸⁹ *Gutsanovi v. Bulgaria*, п.п. 233–235.

V. Загальний перелік рішень ЄСПЛ з питань обшуків

Загальні аспекти

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Panteleyenko v. Ukraine» (заява № 11901/02) від 29.06.2006 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-76114> (англ.)

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text (укр.)

2. Рішення ЄСПЛ у справі «Ratushna v. Ukraine» (заява № 17318/06) від 02.12.2010 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102023> (англ.)

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_821#Text (укр.)

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Koval and Others v. Ukraine» (заява № 22429/05) від 15.11.2012 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-114452> (англ.)

<https://rd.ua/storage/articles/%C2%AB%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%20%D1%82%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%C2%BB.pdf> (укр.)

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Vasylchuk v. Ukraine» (заява № 24402/07) від 13.06.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120516> (англ.)

http://ukrprison.org.ua/european_court/1382678812 (укр.)

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Gerashchenko v. Ukraine» (заява № 20602/05) від 07.11.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127809> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172389> (укр.)

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Belousov v. Ukraine» (заява № 4494/07) від 07.11.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127813> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171896> (укр.)

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Belozorov v. Russia and Ukraine» (заява № 43611/02) від 15.10.2015 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157695> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171895> (укр.)

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Bagiyeva v. Ukraine» (заява № 41085/05) від 28.04.2016 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162213> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171865> (укр.)

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Zosymov v. Ukraine» (заява № 4322/06) від 07.07.2016 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164467> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192760> (укр.)

10. Рішення ЄСПЛ у справі «Voskoboynikov v. Ukraine» (заява № 33015/06) від 05.10.2017 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177341> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201810> (укр.)

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Nedilenko and Others v. Ukraine» (заява № 43104/04) від 18.01.2018 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180273> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191267> (укр.)

12. Рішення ЄСПЛ у справі «Voykin and Others v. Ukraine» (заява № 47889/08) від 27.03.2018 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181877> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192032> (укр.)

13. Рішення ЄСПЛ у справі «Dubovych v. Ukraine» (заяви № 47821/10 та 66460/12) від 22.07.2021 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211102> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211863> (укр.)

14. Рішення ЄСПЛ у справі «Murray v. the United Kingdom» (заява № 14310/88) від 28.10.1994 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57895> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104025> (рос.)

15. Рішення ЄСПЛ у справі «McLeod v. the United Kingdom» (заява № 24755/94) від 23.09.1998 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58241> (англ.)

16. Рішення ЄСПЛ у справі «Cronin v. the United Kingdom» (заява № 15848/03) від 06.01.2004 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23659> (англ.)

17. Рішення ЄСПЛ у справі «Keegan v. the United Kingdom» (заява № 28867/03) від 18.07.2006 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76453> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125838> (укр.)

18. Рішення ЄСПЛ у справі «Wainwright v. the United Kingdom» (заява № 12350/04) від 26.09.2006 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76999> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125208> (укр.)

19. Рішення ЄСПЛ у справі «Gillan and Quinton v. the United Kingdom» (заява № 4158/05) від 12.12.2010 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96585> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117745> (укр.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118626> (укр.)

20. Рішення ЄСПЛ у справі «Sher and Others v. the United Kingdom» (заява № 5201/11) від 20.10.2015 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158032> (англ.)

<https://europeanourt.ru/tag/sher-i-drugie-protiv-soedinennogo-korolevstva/> (рос.)

21. Рішення ЄСПЛ у справі «Chappell v. the United Kingdom» (заява № 10461/83) від 19.01.2017 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57459> (англ.)

22. Рішення ЄСПЛ у справі «Rachwalski and Ferenc v. Poland» (заява № 47709/99) від 28.07.2009 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93690> (англ.)

23. Рішення ЄСПЛ у справі «Milka v. Poland» (заява № 14322/12) від 15.09.2015 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157346> (англ.)

<https://precedent.in.ua/2016/04/09/mylka-protyv-polshy/> (рос.)

24. Рішення ЄСПЛ у справі «Vinks and Ribicka v. Latvia» (заява № 28926/10) від 30.01.2020 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200436> (англ.)

<https://www.echr.com.ua/translation/sprava-vinks-ta-ribicka-proti-latvi%2019097/> (укр.)

25. Рішення ЄСПЛ у справі «Tortladze v. Georgia» (заява № 42371/08) від 18.03.2021 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208597> (англ.)

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_ESPL_03_2021.pdf (укр.)

26. Рішення ЄСПЛ у справі «Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway» (заява № 24117/08) від 14.03.2013 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117133> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213475> (рос.)
27. Рішення ЄСПЛ у справі «Buck v. Germany» (заява № 41604/98) від 28.04.2005 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68920> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185724> (рос.)
28. Рішення ЄСПЛ у справі «Prade v. Germany» (заява № 7215/10) від 03.03.2016 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-160990> (англ.)
<https://european-court.ru/tag/prade-protiv-germanii/> (рос.)
29. Рішення ЄСПЛ у справі «K.S. and M.S. v. Germany» (заява № 33696/11) від 06.10.2016 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166958> (англ.)
30. Рішення ЄСПЛ у справі «Gutsanovi v. Bulgaria» (заява № 34529/10) від 15.10.2013 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-127426> (франц.)
[https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2234529/10%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-126982%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2234529/10%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-126982%22]}) (англ; Extracts)
<https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-126982> (укр.)
<https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-146284> (укр.)
31. Рішення ЄСПЛ у справі «Posevini v. Bulgaria» (заява № 63638/14) від 19.01.2017 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170371> (англ.)
32. Рішення ЄСПЛ у справі «Ilieva v. Bulgaria» (заява № 22536/11) від 12.12.2019 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-198886> (англ.)
<https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/ileva-proti-bolgarii-rishennia-espl.pdf> (укр.)
33. Рішення ЄСПЛ у справі «Kučera v. Slovakia» (заява № 48666/99) від 17.07.2007 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81731> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119780> (рос.)
34. Рішення ЄСПЛ у справі «Zubaľ v. Slovakia» (заява № 44065/06) від 09.11.2010 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101645> (англ.)

35. Рішення ЄСПЛ у справі «Van Rossem v. Belgium» (заява № 41872/98) від 09.12.2004 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67709> (франц.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185643> (рос.)
36. Рішення ЄСПЛ у справі «Varga v. Romania» (заява № 73957/01) від 01.04.2008 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85642> (франц.)
37. Рішення ЄСПЛ у справі «Kilyen v. Romania» (заява № 44817/04) від 25.02.2014 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141170> (англ.)
38. Рішення ЄСПЛ у справі «Funke v. France» (заява № 10828/84) від 25.02.1993 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100744> (рос.)
39. Рішення ЄСПЛ у справі «Mialhe v. France» (заява № 12661/87) від 25.02.1993 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57811> (англ.)
40. Рішення ЄСПЛ у справі «Keslassy v. French» (заява № 51578/99) від 08.01.2002 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22882> (англ.)
41. Рішення ЄСПЛ у справі «Société Colas Est and Others v. France» (заява № 37971/97) від 16.04.2002 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60431> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181164> (рос.)
42. Рішення ЄСПЛ у справі «L.M. v. Italy» (заява № 60033/00) від 08.02.2005 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68190> (франц.)
43. Рішення ЄСПЛ у справі «Camenzind v. Switzerland» (заява № 21353/93) від 16.12.1997 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58125> (англ.)
44. Рішення ЄСПЛ у справі «H.M. v. Turkey» (заява № 34494/97) від 08.08.2006 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76648> (франц.)
45. Рішення ЄСПЛ у справі «Işıldak v. Turkey» (заява № 12863/02) від 30.09.2008 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88642> (франц.)

46. Рішення ЄСПЛ у справі «Modestou v. Greece» (заява № 51693/13) від 16.03.2017 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Modestou%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-172392%22%5D%7D> (англ.)

47. Рішення ЄСПЛ у справі «Maslák i Michálková v. Czech Republic» (заява № 52028/13) від 14.01.2016 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172392> (франц.)

48. Рішення ЄСПЛ у справі «Khodorkovskiy and Lebedev v. russia» (заяви № 11082/06 та 13772/05) від 25.07.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-122697> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-179173> (укр.)

49. Рішення ЄСПЛ у справі «Shumeyev and Others v. russia» (заява № 29474/07) від 22.09.2015 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158207> (англ.)

50. Рішення ЄСПЛ у справі «Murtazaliyeva v. russia» (заява № 36658/05) від 18.12.2018 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187932> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207066> (рос.)

Обшук у помешканні адвоката чи іншому його володінні

51. Рішення ЄСПЛ у справі «Golovan v. Ukraine» (заява № 41716/06) від 05.07.2012 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-112021> (англ.)

<http://privacy.khpg.org/1604922488> (укр.)

<http://cons.parus.ua/map/doc/08JB84EB31/Sprava-Golovan-proti-Ukrayini.html> (укр.)

52. Рішення ЄСПЛ у справі «Tamosius v. the United Kingdom» (заява № 62002/00) від 19.09.2002 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22687> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183363> (рос.)

53. Рішення ЄСПЛ у справі «Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria» (заява № 74336/01) від 16.10.2007 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82711> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117700> (укр.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118085> (укр.)

54. Рішення ЄСПЛ у справі «Robathin v. Austria» (заява № 30457/06) від 03.07.2012 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111890> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213935> (рос.)

55. Рішення ЄСПЛ у справі «Iliya Stefanov v. Bulgaria» (заява № 65755/01) від 22.05.2008 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86449> (англ.)

<http://privacy.khpg.org/1604922640> (укр.)

56 Рішення ЄСПЛ у справі «Petri SALLINEN and Others v. Finland» (заява № 50882/99) від 27.09.2005 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70283> (англ.)

57. Рішення ЄСПЛ у справі «Heino v. Finland» (заява № 56720/09) від 15.02.2011 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103394> (англ.)

58. Рішення ЄСПЛ у справі «Särgava v. Estonia» (заява № 698/19) від 16.11.2021 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213208> (англ.)

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_02_04_Oglyad_YESPL_November-December_2021.pdf (укр.)

59. Рішення ЄСПЛ у справі «Wolland v. Norway» (заява № 39731/12) від 17.05.2018 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182867> (англ.)

60. Рішення ЄСПЛ у справі «Saber v. Norway» (заява № 459/18) від 17.12.2020 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206519> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208633> (укр.)

61. Рішення ЄСПЛ у справі «Kırdökoher and others v. Turkey» (заява № 14704/12) від 03.12.2019 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198805> (франц.)

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Olyad_ESPL_43.pdf (укр.)

62. Рішення ЄСПЛ у справі «André and Another v. France» (заява № 18603/03) від 24.07.2008 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87938> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117236> (рос.)

63. Рішення ЄСПЛ у справі «Jacquier v. France» (заява № 45827/07) від 01.09.2009 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95742> (франц.)

42 Огляд рішень ЄСПЛ за статтею 8 Конвенції (кримінальний процесуальний аспект: обшук)

64. Рішення ЄСПЛ у справі «Vinci Construction i GTM Génie Civil et Services v. France» (заяви № 63629/10 та 60567/10) від 02.04.2015 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153318> (франц.)

65. Рішення ЄСПЛ у справі «Niemietz v. Germany» (заява № 13710/88) від 16.12.1992 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104030> (рос.)

66. Рішення ЄСПЛ у справі «Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL v. Portugal» (заява № 27013/10) від 03.09.2015 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156519> (франц.)

67. Рішення ЄСПЛ у справі «Kırdök and others v. Turkey» (заява № 14704/12) від 03.12.2019 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198805> (англ.)

68. Рішення ЄСПЛ у справі «Aleksanyan v. russia» (заява № 46468/06) від 22.12.2009 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90390> (англ.)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126005> (укр.)

69. Рішення ЄСПЛ у справі «Smirnov v. russia» (заява № 71362/01) від 07.06.2007 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80953> (англ.)
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:%220%22,%22languageisocode%22:\[%22RUS%22\],%22appno%22:\[%2271362/01%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22display%22:%220%22,%22languageisocode%22:[%22RUS%22],%22appno%22:[%2271362/01%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22]}) (рос.)

70. Рішення ЄСПЛ у справі «Kolesnichenko v. russia» (заява № 19856/04) від 09.04.2009 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92147> (англ.)
<https://fparf.ru/documents/judicial-decisions/the-decision-of-the-echr/the-judgment-of-the-european-court-of-human-rights-case-kolesnichenko-v-russian-federation-complaint/> (рос.)

Обшук у помешканні журналіста чи іншому його володінні

71. Рішення ЄСПЛ у справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» (заява № 51772/99) від 25.02.2003 р.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60958> (англ.)
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text (укр.)

72. Рішення ЄСПЛ у справі «Ernst and Others v. Belgium» (заява № 33400/96) від 15.07.2003 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65779> (франц.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125508> (укр.)

73. Рішення ЄСПЛ у справі «Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg» (заява № 26419/10) від 18.04.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119055> (англ.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-214897> (рос.)

74. Рішення ЄСПЛ у справі «Nagla v. Latvia» (заяви № 73469/10) від 16.07.2013 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122374> (англ.)

75. Рішення ЄСПЛ у справі «Avaz Zeynalov v. Azerbaijan» (заяви № 37816/12 та 25260/14) від 22.07.2021 р.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209346> (англ.)

Огляд рішень Європейського суду з прав людини за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (кримінальний процесуальний аспект: обшук) / Відпов. за вип.: науковий консультант відділу аналізу судової практики Верховного Суду, ЄСПЛ та Суду ЄС департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду канд. юрид. наук О. В. Саленко. Київ, 2023. – 45 с.

Застереження:

1. Огляд підготовлено у співпраці з Вищою школою адвокатури НААУ з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home;>

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua